

Azərbaycan dünyada tolerantlıq nümunəsidir

Əliqismət Bədəlov

Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qəhrəman Azərbaycan Ordusu Vətən müharibəsində Ermənistan silahlı qüvvələrini darmadağın etdi. Düşmən rəşadətli ordumuz qarşısında cəmi 44 gün tab gətirə bildi. Bununla da Ermənistanın 30 illik işğalına son qoyuldu. Yenilməz ordumuzun şanlı qələbəsindən dərhal sonra Qarabağda start verilən genişmiqyaslı yenidənqurma, bərpa-tikinti işləri zamanı beynəlxalq ictimaiyyət Ermənistanın cinayətkar əməllərinin, vəhşiliyinin əyani şahidi oldu. Bundan əlavə, diplomatların, ekspertlərin, QHT rəhbərlərinin və dünyanın aparıcı kütləvi infor-masiya vasitələri nümayəndələrinin də Qarabağa mütəmadi səfərləri zamanı ermənilərin faşizmə xas xüsusiyyətləri özünü açıq şəkildə büruzə verdi. Qarabağa səfər edənlər şahid oldular ki, ermənilər təkcə insanlara qarşı deyil, dini, milli abidələrə, təbiətə, bir sözlə, gözlə görünən hər şeyə qarşı vəhşiliklər törədiblər.

Mədəniyyətə qarşı soyqırımı

Azərbaycan xalqına qarşı davam edən erməni təcavüzünün qurbanları iki əsrə yaxın idi ki, dinc əhali ilə bərabər, həm də tarixi-dini abidələr, müqəddəs ocaqlar və məbədlərdir. Bu tarixi-dini abidələr xalqımızın milli kimliyini, mənəvi-əxlaqi dəyərlərini və adət-ənənələrini özündə təcəssüm etdirən müqəddəs məkanlardır. Buna görə də Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində yerləşən maddi-mədəniyyət nümunələrini, o cümlədən, tarixi-dini abidələri məhv etmək Ermənistanın təcavüzkar siyasətinin tərkib hissələrindən biri olub. Ermənilər həmin abidələri məhv etməklə və ya özünüküləşdirməklə bu yerlərin onlara məxsus olması barədə beynəlxalq ictimaiyyətdə rəy formalaşdırmağa çalışırdılar. Ancaq onların bütün cəhdlərinə baxmayaraq, tarixi saxtalaşdırmaq istəkləri baş tutmadı. Bu gün işğal-dan azad olunan torpaqların mənzərəsi erməni vandalları tərəfindən bütün dini və mədəniyyət abidələrimizin dağıdıldığını aydın görməyə imkan verir.

Müharibə başa çatandan sonra ermənilərin vəhşiliklərinin şahidi olan bir sıra ölkələrin nümayəndələri bu qəddarlıq barədə beynəlxalq ictimaiyyətə məlumat verdikləri bir vaxtda bəzi Qərb liderləri Azərbaycanın nəzarətinə keçən torpaqlar-da xristian məbədlərinin taleyindən narahat olduqlarını ört-basdır edə bilmirdilər. İslamofob hissləri alovlandıran, İslam müqəddəsələrinin təhqir olunmasına göz yuman və hətta, onları təhqir edənlərə bəraət qazandıran bu şəxslər əbəs yerə narahat olurlar. Çünki artıq bütün dünya-ya bəllidir ki, Azərbaycan tolerantlıq və multikulturalizm nümunəsidir. Ölkəmizdə bütün milli azlıqların hüquqlarına, müxtəlif dinlərin nümayəndələrinə hörmətlə yanaşılır. Azərbaycan xalqı mədəni irsin hər bir nümunəsinə ehtiram göstərir, tarixi sərəvət kimi yanaşır, onları qoruyur. Bəs Ermənistan bu dini, tarixi abidələrə, ziyarətqahlara necə münasibət göstərib?

Məscidlərin təhqir olunmasına Qərbin susqunluğu

Sirr deyil ki, Ermənistanın işğalçılıq siyasəti nəticəsində xalqımıza məxsus çoxəsrlik qədim tarixi-dini abidələr dağıdılaq, yerlə-yeksan edilmiş-dir. Ermənilər tarixi saxtalaşdıraraq, qədim tarixi-dini abidələrin bir qismini özünüküləşdirmişdilər. İşğalçı dövlətin insanlığa sığmayan bu cür vandal əməllərə əl atmaqda əsas məqsədi minilliklər ərzində yaşadığımız torpaqlarda həm tarixi keçmişimizi, həm də mənəvi yadda-şımızı məhv etmək, bu ərazilərin “qədim Ermənistan” torpağı olması haqqında xülyalarını gerçəkləşdirmək idi. Düşmən öz çirkin niyyətini müxtəlif istiqamətlərdə aparırdı. Belə ki, milli mənsubiyyəti və dini ənənələri özündə əks etdirən abidələr tamamilə dağıdılmış və ya yerlərinin dəyişdirilməsinə cəhdlər edilmişdir. Müsəlman dininə mənsub olan abidələr, o cümlədən digər mədəniyyət nümunələri viran edilməklə yanaşı, həm də təhqir olunmuşdu. Şanlı qələbədən sonra dünya ictimaiyyətinə də bəlli olan məscidlərdə mal-qara, donuz və digər heyvanların sax-lanılması faktı nədənsə Qərb ölkələrinin nümayəndələrini narahat etmədi. Əcnəbi fotomüxbirlərin də lentə aldıkları və dünya ictimaiyyətinə nümayiş etdirən bu kadr-lar ermənilərə himayədarlıq edən “insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəçiləri”ni maraqlandırmadı. Bundan başqa, Qafqaz Albaniyasına məxsus məbədlərin qriqorlan-laşdırılması da susqunluqla qarşılanmışdı.

Bütün bunların fonunda bəzi Qərb dövlətləri, o cümlədən ikili standart oyunçu-ları Azərbaycanın dünyada mədəniyyətlər və sivilizasiyalararası körpü rolunu oyna-dığını bir dəfə də olsun dilə gətirmədilər. Nədənsə, xatırlamadılar ki, hər il Bakı Humanitar Forumu, Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu kimi mühüm

tədbirlərə ev-sahibliyi edir. Bundan başqa, Azərbaycan dünya dini liderlərinin zirvə görüşlərinə qucaq açan ölkədir. Həmin görüşlərdə Ermənistanın dini abidələri, məscidləri təhqir etməsinin şahidi olan ölkələrin din xadimləri də iştirak ediblər.

Onların diqqətinə çatdırmaq istərdik ki, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Azərbaycanda İslam dininə olan münasibəti örnək kimi göstərib, Rusiya Pravoslav Kilsəsinin patri-arı Kiril Bakıda olarkən Azərbaycanda bu sahədə görülmüş işlərə yüksək qiymət və-rib, Roma Papası Fransisk Bakıda keçirilən tədbirdə iştirak edən zaman çıxışında Azərbaycanda tolerantlıq, dini dözümlülük, multikulturalizm haqqında xoş sözlər deyib. Azərbaycan Prezidentinin göstərişi ilə və dövlət vəsaiti hesabına iki pravoslav kilsəsi təmir edilib, üçüncü kilsə isə təmir olunur, inzibati bina tikilib. Müharibə dövründə udinlərin kilsəsi Heydər Əliyev Fondu tərəfindən təmir olunaraq istifadəyə verilib.

Multikulturalizm nümunəsi

Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın bu istiqamətdə göstərdiyi diqqət və qayğı beynəlxalq aləmin diqqət mərkəzindədir. Birinci xanımın təşəbbüsü və dəstəyi ilə istər Azərbaycanda, istərsə də xarici ölkələrdə mədəni irsin qorunması sahəsində önəmli layihələr həyata keçirilib, məktəblər inşa edilib, məscidlər, kilsələr, tarixi abidələr bərpa olunub. Təsədüfi deyil ki, Mehriban xanım Əliyeva 2004-cü ildə Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı və milli musiqi irsinin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsində xidmətlərinə görə UNESCO-nun xoşməramlı səfiri adına layiq görülüb.

Ölkəmizin ərazisindəki Qafqaz Albani-yası, gürcülərə, ermənilərə məxsus kilsələr Azərbaycan xalqının milli sərvəti hesab olunur. Azərbaycan milli mədəni irsin qorunub-saxlanması məsələləri ilə bağlı bu gün də UNESCO ilə çox sıx əməkdaşlıq edir.

Azərbaycanda tolerantlıq, dini dö-zümlülük, mədəniyyət abidələrinə, dini məbədlərə olan yüksək münasibət beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən də yüksək qiymətləndirilir. Buna görə də kimsə ölkəmizə bu məsələlərlə bağlı irad tuta bilməz. Bu gün həmin məsələlərlə bağlı narahatlıq keçirənlər gəlib xristian məbədlərinə baş çəkmək istəyənlərə əlverişli şərait də yaradır.

İşğal olunmuş ərazilərdə Ermənistanın barbarlığı, beynəlxalq hüquqa zidd vəhşiliyi barədə dəfələrlə beynəlxalq təşkilatlara, o cümlədən UNESCO-ya çoxsaylı məlumatlar göndərilib. Prezi-dent İlham Əliyev işğaldan azad edilmiş Zəngilan rayonuna səfəri zamanı da bunu açıq şəkildə bəyan etdi. Dövlətimizin başçısı və birinci xanım Mehriban Əliyeva Zəngilanda mənfur düşmən tərəfindən dağıdılan məsciddə olublar. Məscidin qarşısında çıxış edən Prezident İlham Əliyev deyib: “Görün mənfur düşmən məscidi nə günə salıb. Bizim bütün dini abidələrimiz düşmən tərəfindən dağıdılıb. Dünya 30 il ərzində buna səssiz qalıb. Biz bu məsələni dəfələrlə qaldırmışdıq, beynəlxalq kürsülərdən qaldırmışdıq, tarixi-dini abidələrimiz dağıdılıb, təhqir edilib. Biz o videoları dəfələrlə göstərirdik. Ağdam məscidini, Şuşa məscidlərini, o vaxt işğal altında olan digər məscidlərin vəziyyətini göstərərək deyirdik ki, mənfur düşmən bi-zim dini abidələrimizi dağıdıb, təhqir edib”.

Dövlət başçımız həm UNESCO, həm də digər beynəlxalq təşkilatların diqqətinə çatdırdı ki, Zəngilan işğaldan azad olunan-dan sonra rayondakı məscidlərin birində donuzların saxlanması ilə bağlı videokadr-lar nümayiş etdirilmişdir. Düşmən bizim dinimizi təhqir edib, bütün müsəlmanları təhqir edib. Bax, burada məscid olub, indi yoxdur, dağıdıblar. İndi bəziləri azad edilmiş torpaqlarda erməni xalqının dini irsi haqqında məsələ qaldırırlar. Bəs, bizim milli-dini irsimiz haqqında niyə heç kim məsələ qaldırmayıb?

Ölkəmizin rəhbəri riyakar, ikili stan-dartlardan əl çəkə bilməyən, islamofob, beynəlxalq hüquq normalarına hörmətsizlik edən beynəlxalq təşkilatlara qəti sözü-nü dedi: “Bütün dünya bunu görməlidir. Əgər bizə qarşı hər hansı bir irad irəli sürüləcəksə, cavabını verəcəyik. İstənilən beynəlxalq təşkilat gəlsin, bunu görsün, öz hesabatında bunu əks etdirsən, qına-sın işğalçı dövləti və görsün ki, biz hansı bəlayə qarşı mübarizə aparmışıq, biz kimi qovmuşuq torpaqlarımızdan, rədd etmişik onları buradan”.

Azərbaycan 30 ilə yaxın müddətdə hərbi təcavüzə məruz qalan bir ölkə kimi, nəinki işğal altında qalan ərazilərimizdə, hətta bütün dünyada tarixi-mədəni abidələrin dağıdılmasına kəskin etira-zını bildirib və UNESCO ilə bu sahədə əməkdaşlığa xüsusi önəm verib. Təəssüf ki, multikulturalizmdən ağızdolusu danışan bir sıra beynəlxalq humanitar təşkilatlar üzde “hə” deyərək, arxada isə yalnız xristi-an məscidlərinin qayğısına qalır, xüsusilə, ermənilərin “pozulmuş hüquqları”nın bərpası ilə məşğul olurlar.

Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində tarixi-dini abidələrin məhvi həmişə görməzliyə vurulub. Həmin abidələrin ümü-mi sayı 403-dür. Onlardan 67-si məscid, 144-ü məbəd, 192-si isə ziyarətgahlardır. Qəbiristanlıqların sayı isə 900-dən artıqdır. Yeri gəlmişkən, bu siyahıya ermənilər tərəfindən viran qoyulmuş tarixi-mədəni abidələrin də siyahısını əlavə etmək istərdik. Ermənistanın silahlı təcavüzü nəticəsində Azərbaycana məxsus 2645 tarix və mədəniyyət abidəsi, eləcə də 1814 memarlıq abidəsi, 747 arxeoloji abidə, 64 bağ-park monumental və xatirə abidələri, 23 muzey, 102757 muzey eksponatları, dörd

dövlət rəsm qalareyası, 376 rəsm əsəri, şəxsi kolleksiyalarda saxlanan 50 mindən çox tarixi əhəmiyyətli ov və məişət əşyaları, mədəni-irs nümunələri dağıdılıb, məhv edilib və ya mənimsənilib.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan xalqının mədəni irsinə qarşı soyqırım siyasəti müxtəlif istiqamətlərdə həyata keçirilib. İlk növbədə, müxtəlif saxtalaşdırmalarla Azərbaycanın arxeoloji irsinə ziyələnmək, özünüküleşdirmək istiqamətində səylər göstərilib.

ABŞ Dövlət Departamentinin hesabatı “laqeydlik buzunu” əridəcəkmi?

Ermənistanın təkcə insanlara deyil, mədəni irs nümunələrinə qarşı olmazın vəhşiliklər törətməsi nəhayət, beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən etiraf olunmağa başlanılıb. Əslində, bu da tarixi Qələbimizin növbəti təntənəsi hesab edilməlidir. Son bir ayda ABŞ Prezidenti Cozef Baydenin Prezident İlham Əliyevə iki təbrik məktubu ünvanlaması, ardınca ABŞ Dövlət Departamentinin Dünyada Dini Etihad Azadlığının vəziyyəti ilə bağlı 2021-ci il üçün illik hesabatında Ermənistanın mədəni irs nümunələrinə qarşı vəhşiliklər törətməsinin də öz əksini tapması ölkəmizin dünya birliyində atran nüfuzunun göstəricisidir. Hesabatda bildirilir ki, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının qəbul etdiyi “Ermənistan və Azərbaycan arasında münaqişənin humanitar nəticələri –Dağlıq Qarabağ münaqişəsi” adlı qətnamədə qeyd edilib ki, əvvəllər Ermənistanın dəstəklədiyi separatçıların nəzarətində olan və Azərbaycan tərəfindən azad edilən ərazilərdə vurulan zərərə və dağıntılara, xüsusilə də Ağdam, Füzuli və digər ərazilərin, demək olar ki, tamamilə dağıdılması və talan edilməsi, habelə son 30 il ərzində mədəni irs istismarına görə, Ermənistan məsuliyyət daşıyır. Dövlət Departamentinin Azərbaycanla bağlı hesabatında isə qeyd olunub ki, minalar səbəbindən azərbaycanlılar işğaldan azad edilmiş ərazilərdə bir çox məscid və dini ibadət yerlərini hələ də ziyarət edə bilmirlər.

Hesabatda Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərinə səfər etmiş diplomatların, vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin və jurnalistlərin sözlərinə istinad olunub və vurğulanıb ki, bu ərazilər Ermənistanın nəzarəti altında olarkən, yüzlərlə abidə, o cümlədən, regionun etnik azərbaycanlılarının istifadə etdikləri məscidlər, ziyarətgahlar talan edilib, vandalizmə, təhqirlərə məruz qalıb və ya tamamilə dağıdılıb.

Sənəddə Ermənistanda antisemitizmin kəskin tənqidi də öz əksini tapıb. Hesabatda, eyni zamanda, bildirilib ki, fevralın 12-də Holokost və Soyqırım memorialı 2020-ci ildə baş vermiş müharibədən sonra üçüncü dəfə vandalizmə məruz qalıb.

Dünyanın supergüc dövlətinin bu hesabatından sonra beynəlxalq təşkilatların işğal faktına və ərazimizdə ermənilər tərəfindən törədilən vandallığa göz yummalarına, yaxud da ikili münasibətlərinə son qoyulacağına şübhə ola bilməz. Xüsusilə də, UNESCO, nəhayət ki, hərəkətə keçmək üçün özündə güc tapa-caq. Dünya birliyi bu məsələlərə reaksiya verməli, bütün faktları araşdırmalı olan humanitar təşkilatlar müəmmalı susqunluğa son qoyulmalıdır.